

Nr 152.

Av herr Ohlin, om utredning angående minskning av sådana statssubventioner, som åsyfta en generell sänkning av livsmedelspriserna m. m.

Driftsbudgeten under löpande finansår 1941/42 väntas visa ett underskott på minst 1,800 miljoner kronor. Även för nästkommande budgetår 1942/43 beräknar finansministern i årets statsverksproposition en brist av liknande storleksordning. Den angivna siffran är 1,335 miljoner kronor, men skall man döma av löpande års erfarenheter kan denna summa komma att väsentligt överskridas. Det är under sådana omständigheter uppenbart, att alla möjligheter till minskning av budgetunderskottet och den statliga upplåningen förtjäna ingående överväganden, detta såväl av statsfinansiella som allmänna samhällsekonomiska skäl.

Ur denna synpunkt synes den statliga jordbruksregleringen och därmed sammanhörande frågor böra upptagas till granskning. Kostnaderna härför under budgetåret 1941/42 torde även efter frändrag av inkomsterna på margarinbeskattningen överstiga 300 miljoner kronor. Eftersom driftsbudgetens underskott med ungefär ett dylikt belopp överstiger de extraordinära utgifterna för försvarsberedskapen, kan man med fog göra gällande, att hela kostnaden för jordbruksregleringen och dylikt innevarande finansår täckes medelst av staten upplånade medel.

Dessa betydande statliga anslag avse i första hand att tillföra livsmedelsproducenterna inkomster utan att belasta konsumenterna genom höjda priser. Delvis äro anslagen av social natur, i det de antingen innebära en prissänkning speciellt för vissa ekonomiskt svaga konsumentgrupper eller också åstadkomma en inkomstökning som är av särskild betydelse för ekonomiskt svaga producentgrupper. En mindre del av summorna tillfaller jordbrukarna inom vissa områden — närmast Norrland — eller inom områden, som drabbats särskilt hårt av 1941 års missväxt. I övrigt medföra de statliga anslagen antingen en reduktion av produktionskostnaderna inom jordbruket eller en allmän prissänkning å vissa livsmedel för *alla* konsumentkategorier. I nuvarande läge torde både sistnämnda direkt konsumtionsprissänkande anslag och de som reducera produktionskostnaderna få anses ha till huvuduppgift att hålla livsmedelspriserna nere på en lägre nivå än som eljest vore möjligt, ehuru bidragen till prissänkning å vissa produktionsmedel även främjat andra syften. Någon svårighet för jordbruket att vid relativt fri prisbildning uttaga priser som gäve täckning även för högre, icke nedsubventionerade kostnader skulle ju nu ej föreligga, i motsats till under tiden före stormaktskriget utbrott. De generella prissänkande anslagen torde

alltså för närvarande närmast ha karaktären av konsumentrabatter, vare sig de direkt åstadkomma prissänkning å livsmedel eller å de varor som ingå i livsmedlens produktionskostnader.

I vilken utsträckning är det möjligt och klokt för svenska staten att inför utsikterna till ett långvarigt krig med dess ekonomiska och finansiella påfrestningar på vårt land fortsätta med en dylik politik? Det är en fråga, som nu bör tagas upp till allvarligt övervägande. Till belysning av densamma kan det vara lämpligt att göra en sammanställning över de statliga utgifterna av ovan berört slag.

I stort sett torde de under budgetåret 1941/42 utgående anslagen, som i huvudsak gälla detta år, kunna grupperas på följande sätt:

I. Anslag som avse att generellt sänka livsmedelspriserna under den nivå, där de eljest skulle ligga med hänsyn till producenternas av statsmakterna erkända inkomstkrav.

<i>A. Brödssubventioner.</i>	Milj. kr.
Förmalningsbidrag.....	33.0
Svenska spannmålsaktiebolagets kostnader för brödsäd.....	6.917 ¹
Prisnedsättning å till kvarnar försålda potatisflingor	2.3
Prisnedsättning å till kvarnar försålt potatismjöl	3.0
Extra prishöjning å spannmål (arealbidrag).....	21.5
Summa	66.717

<i>B. Mjolk- och matfettssubventioner.</i>	
Höjning av mjölkpriset med 1.5 öre per liter (s. k. pristjämningsbidrag).....	36.0
Täckning av kostnader för mejeriernas »körlinjer»	3.0
Diverse kostnader (huvudsakligen berörande mjölk och matfett)..	2.0
Särskilda mjölkersättningar.....	3.5
Generell prissänkning å smör med 50 öre per kg. (kostnaden från 1 juli 1941 till hösten 1941).....	8.0
Summa	52.5

<i>C. Sänkning av kostnaderna för produktion och distribution.</i>	
Svenska spannmålsaktiebolagets förlust å fodercellulosa (inklusive 9.3 milj. kr. som täckas av anslag till prisclearing för fodermedel)	37.625
D:o å oljekraftfoder	31.0 ²
D:o å fodersäd	7.586

¹) Till en del kan eventuellt detta belopp betraktas som en kostnad för lagring av ett reservförråd av brödsäd å upp till 100.000 ton, vilket är en beredskapsåtgärd av särskilt slag. Å andra sidan ha bolagets personal-, lokal- och räntekostnader ej upptagits i tabellen.

²) Med hänsyn till att förråden av dylikt foder vid slutet av budgetåret 1941/42 ej torde överstiga förråden vid dess början, synes det vara riktigast att betrakta detta belopp som en på detta år belöpande förlust.

	Milj. kr.
D:o å diverse varor	6.5
D:o å leveranspremier för fodersäd	2.5
	Summa 85.211
Sammanlagd kostnad för A, B och C	204.426

II. Anslag till prisreduktioner och producentbidrag som av sociala och dylika skäl tillkomma vissa konsument- och producentgrupper.

<i>A. Mjölk- och matfettrabatter åt konsumenter.</i>	Milj. kr.
Mjölkrabatt åt mindre bemedlade	25.0
Matfettrabatter åt mindre bemedlade (av anslaget å 73 milj. kr. användes 8 milj. kr. till allmän smörprisreduktion)	65.0
	Summa 90.0
<i>B. Socialt motiverade bidrag åt producenter.</i>	
S. k. producentbidrag	42.0
Pristillägg för lantsmör	3.0
	Summa 45.0
<i>C. »Missväxtbidrag» till jordbrukarna i vissa landsdelar (utöver prisutjämningsbidrag under I B ovan)</i>	20.0
<i>D. Extra mjölkbidrag till Norrlands jordbrukare</i>	1.675
Sammanlagd kostnad för A, B, C och D	156.675
Avgår beräknad inkomst å margarinaccis	35.0
Nettokostnad för statskassan av anslag under II	121.675
<i>Totalkostnad för statskassan</i>	326.103

Ehuru ovanstående klassificering måhända är i vissa avseenden diskutabel — vissa i avdelning I upptagna bidrag differentieras jordbrukarna emellan på liknande sätt som andra anslag i avdelning II — torde den ge en i stort sett rättvisande överblick. Kostnaderna gälla i huvudsak innevarande budgetår 1941/42 men i enstaka fall tiden blott till den 31 maj och i andra fall till den 31 augusti. En justering med hänsyn härtill kan ej göras med ledning av tillgängliga siffror. Den skulle ej ändra summorna väsentligt. I andra avseenden råder en viss osäkerhet rörande de erforderliga beloppens storlek. Sålunda anger livsmedelskommissionen kostnaden för förmalningsbidraget å brödsäd till 33 miljoner kronor »med utgångspunkt från ett pris å höst-vete och höstråg av 25 kronor per deciton» och samma mjölpriser som under föregående finansår. Större delen av höstsåden torde emellertid ha inköpts till en kostnad av 27 kronor per deciton.

Hur stora utgifter av ovan berört slag komma att bli under budgetåret 1942/43 kan för närvarande ej beräknas. Under nionde och elfte huvudtitlarna upptagas betydande anslag å sammanlagt 214 miljoner kronor, var- till kommer ett å förskottsstaten befintligt anslag å 100 miljoner kronor.

Svenska spannmålsaktiebolagets stora nettoutgifter, som regleras först i efterhand, kunna till en del falla utanför dessa anslag.

Starka skäl tala för en försiktig, successiv avveckling av den belastning å statskassan, som de *generella*, i avd. I ovan upptagna prissänkande åtgärderna innebära. Svenska staten kan icke anses ha råd till årliga utgifter av denna storleksordning för att livsmedel skola kunna säljas under framställningskostnaderna även åt relativt välsituerade folkgrupper. De samhällsekonomiska verkningarna av en dylik premie och stimulans åt konsumtionen i nuvarande läge av inknappad försörjning äro vådliga. Ävenledes synes det mig innebära en viss inkonsekvens från statens sida att i andra sammanhang hävda nödvändigheten av sparande och konsumtionsinskränkning men sedan likväl — mer eller mindre med lånade medel — bidra till att den för konsumtion disponibla och säkerligen också till stor del använda köpkraften hålles uppe.

Å andra sidan är det uppenbart att man här får gå fram med den största försiktighet, närmast med tanke på den stegring av levnadskostnadsindex, som en avveckling av de generella subventionerna skulle medföra. Risk förefunnes nämligen — så länge för år 1942 gällande lönepolitiska bestämmelser tillämpas — att därmed automatiskt en viss lönestegring och ytterligare prisstegring skulle följa. En icke obetydlig anpassning torde likväl kunna genomföras under senare delen av innevarande år på ett sådant sätt att en stor del av kostnaderna för dessa subventioner avlyftes från statskassan. Under förutsättning att årets skörd blir av någorlunda normal storlek, bör detta kunna ske utan att en alltför tung börda lägges på konsumenterna. I sammanhang därmed torde dock en viss utbyggnad av det sociala rabattsystemet vara tillräddig, så att priset å mjöl och vissa brödsorter sänkes för de mindre välsituerade grupperna på ungefär samma sätt som nu sker med priset å matfett och mjölk. Livsmedelskommissionen har i sitt i Kungl. Maj:ts prop. nr 278 till 1942 års riksdag återgivna yttrande förklarat en dylik rabattering å mjöl och s. k. spisbröd vara genomförbar.

I främsta rummet synes det vara motiverat att man under sommaren 1942 avstår från den generella prissänkning å smör med 50 öre per kilogram, som förekom i fjol. I andra rummet ifrågakommer en successiv avveckling av den generella brödsubventionen och av pristillägget å mjölk med 1.5 öre per liter, vilket senare torde förutsätta ett återinförande av mjölkavgiften. Den därmed följande prishöjningen för konsumenterna tarvar emellertid, som redan påpekats, en för de mindre välsituerade folkgrupperna kompensande utvidgning av det sociala rabattsystemet. Kostnaden härför bleve blott en mindre del av den summa staten skulle inbespara. Till frågan om ett avlyftande från statskassan av kostnaderna för andra, ovan berörda bidrag torde det vara för tidigt att nu taga ställning.

Med stöd av ovanstående får jag härmed vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning rörande möjligheterna att under nästa budgetår

genomföra en minskning av de statliga subventioner, som åsyfta en generell sänkning av livsmedelspriserna, och rörande dessa subventioners utbyte i mån av behov mot vidgade sociala prisrabatter.

Stockholm den 24 januari 1942.

Bertil Ohlin.
